

180. Tribina Kluba pravnika grada Zagreba, 12.11.2013.

Reforma mirovinskog sustava: quo vadis?

doc. dr. sc. Ivana Vukorepa

Katedra za radno i socijalno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Struktura izlaganja

- ▶ Osnovno o MS
- ▶ Reformski trendovi komparativno
- ▶ Pokazatelji hrvatskog MS
- ▶ Ciljevi reforme u RH v. reformske mjere

Dobre želje – neprimjerene mjere

Funkcija mirovina

▶ Mijenjanje kroz povijest:

- od smanjivanja gubitaka za poslodavce (anglosaski pristup)
- do ublažavanja socijalnih tenzija (europski kont. pristup);
- od diskrecijskog davanja do zamjenskog prihoda kao priznatog prava za slučaj:
 - smanjenja ili gubitka radne sposobnosti zbog starosti i/ili invalidnosti
 - smrti uzdržavatelja

▶ Danas:

- ravnomjeran raspored potrošnje kroz životni ciklus
- uklanjanje rizika siromaštva

Temeljeni problem

**Koliko smo spremni
u sadašnjosti izdvojiti
za naše potrebe i potrebe drugih
u sadašnjosti i budućnosti?**

Osnovni načini organizacije

		Privatni (strukovni i osobni)	Javni	Mješoviti (višedijelni)
Izvori financiranja	Doprinosi	+	+	+
	Porezi i drugi javni prihodi		+	±
Načini financiranja	Kapitalno pokriće	+	+	+
	Tekuća razdioba PAYGO	±	+	+
	Porezni ustup		+	±
	Knjigovodstvene rezerve	+		
	Premijsko osiguranje	+		
Odredivost visine davanja	Određena davanja (+ bodovni sustav)	+	+	+
	Određenih doprinosa	+	+	+

IZLOŽENOST RIZICIMA

- ▶ **Vanjski (univerzalne neizvjesnosti)**
 - Demografske promjene
 - Ekonomski šokovi
 - Ratovi
 - Političke promjene
- ▶ **Sistemska**
 - Rizik lošeg upravljanja
 - Rizik prinosa
 - Rizik inflacije/ deprecijacije novca
- ▶ **Institucionalni**
 - Način prikupljanja doprinosa
 - Administrativno vođenje
 - Softverske pogreške
- ▶ **Osobni**
 - Neizvjesnost i kontinuiranost zaposlenja
 - Dugovječnost

Najnovije tendencije u svijetu mirovina

Razlozi

- ▶ demografske promjene
 - smanjene stope fertiliteta
 - produženja očekivanog trajanja života
- ▶ isprekidanost karijera
- ▶ fleksibilizacija rada
(vremenska i mjesna)

pogoršanje

1. omjera ovisnosti starijeg stanovništva
2. sistemskog omjera ovisnosti / sistemskog omjera uzdržavanja

Mjere

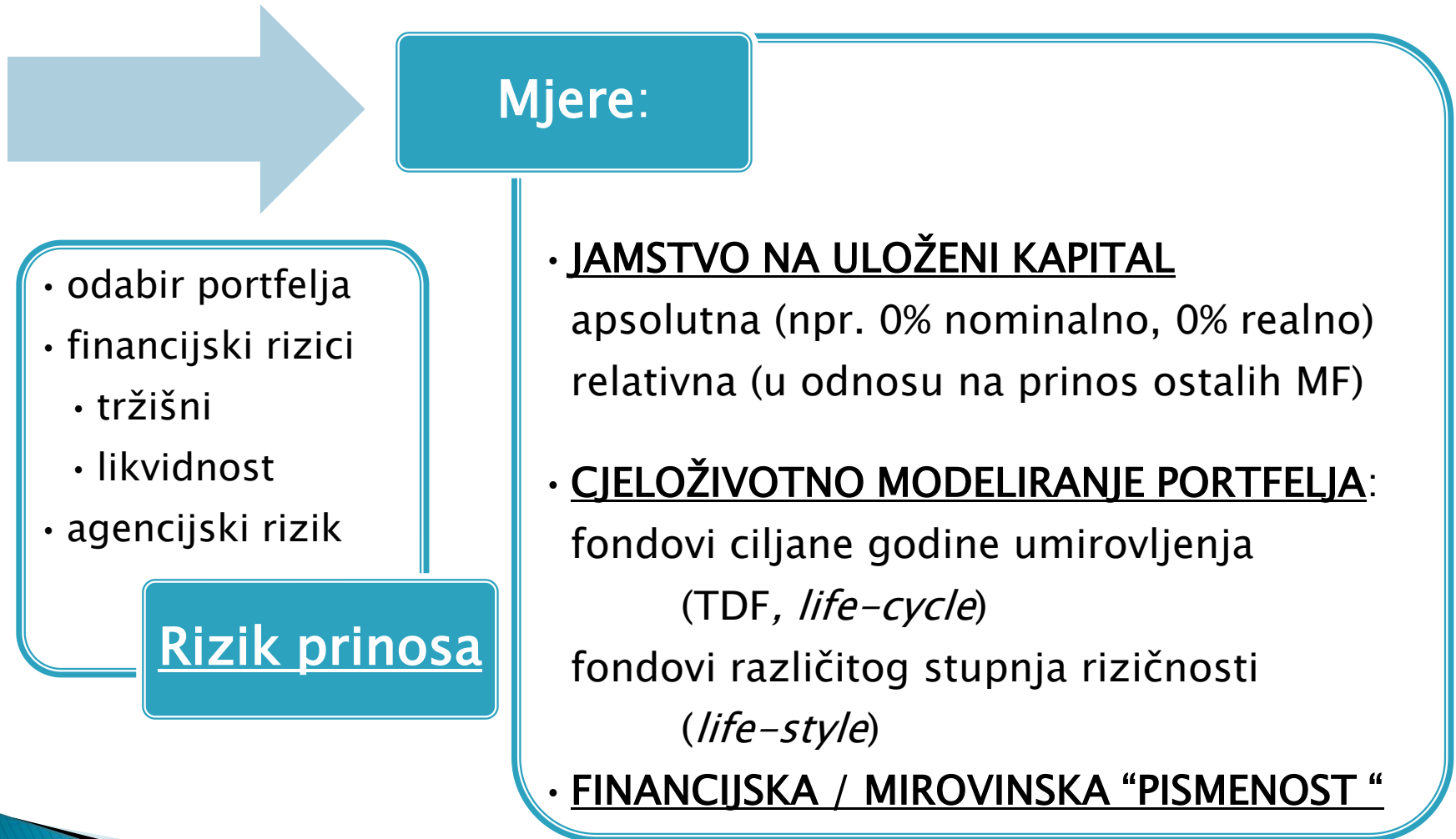
- ▶ **Parametarske reforme**
- ▶ **Sustavne reforme**

Prebacivanje odgovornosti
sa
države i poslodavca

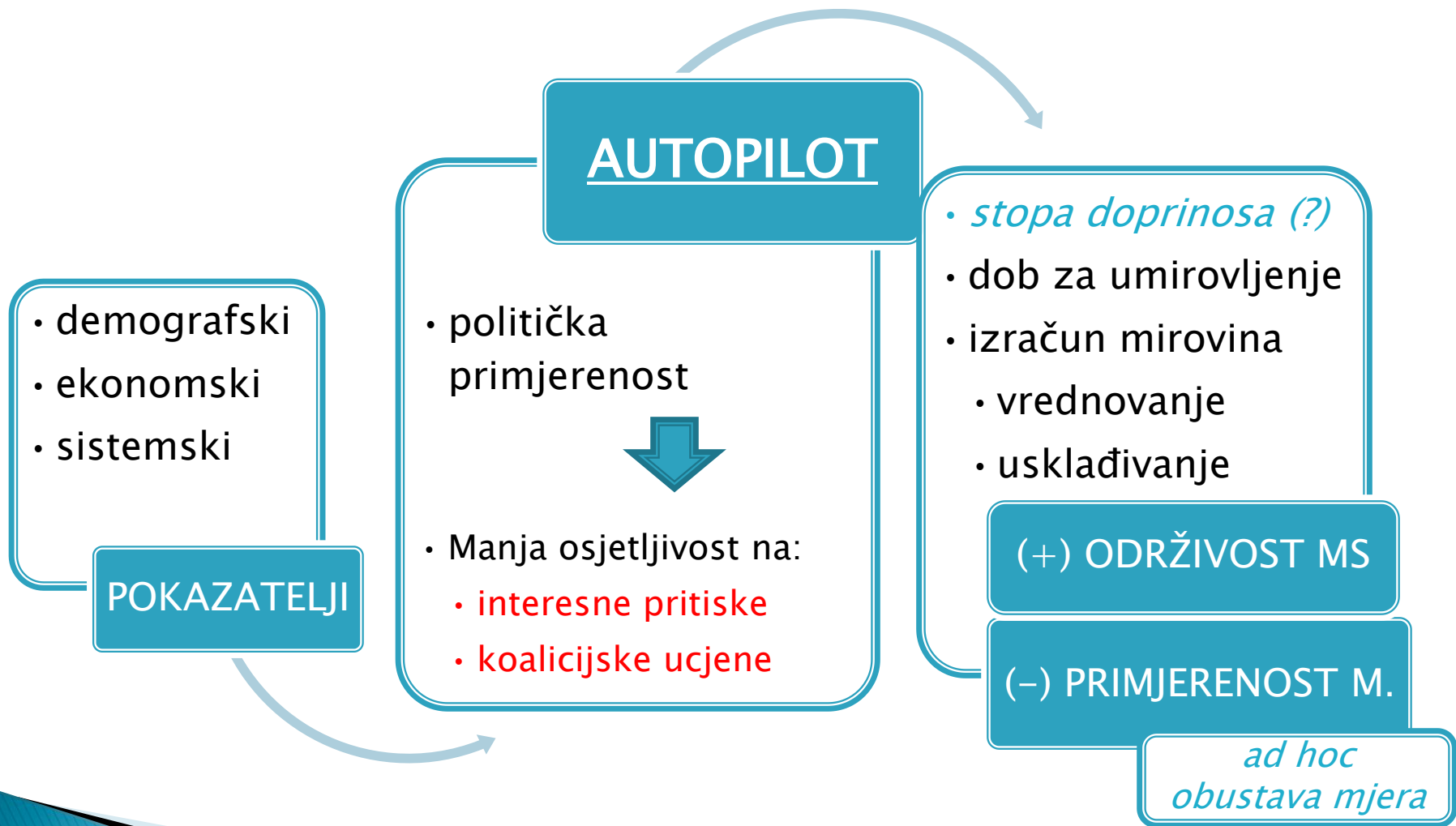
pojedinaac

Najnovije tendencije za DC / kapitalno finan.

Najnovije tendencije za DB / PAYGO sustava

Mehanizmi za automatsko podešavanje MS

Hrvatski MS

- ▶ **Trodjeli sustav**
 - obvezni (PAYGO / DB)
 - obvezni (kapitalno fin. / DC)
 - dobrovoljni (kapitalno fin. / DC)
- ▶ **Stopa doprinosa: 15% (I.) + 5% (II.)**
- ▶ **Veliki deficit u I. stupu**
 - **Vlada: 15,9 mld; MF- Linić: 18 mld.**
- ▶ **Loši demografski pokazatelji i projekcije**
- ▶ **Višegodišnji nepovoljni sistemski omjeri**
 - **9/2013 = 1.475.496 (osig.) : 1.219.072 (umirov.) = 1.21**
- ▶ **Mala zaposlenost + velika nezaposlenost**
- ▶ **Male mirovine za osobe u I. i II. stupu**
 - zbog dodatka na mirovinu (27%)
 - zbog kratkog razdoblja štednje u II. stupu

Reforma II. i III. stup (najave)

▶ Normativne uređenje i razdvajanje

- $ZODMF + ZMOD = ZOMF + ZDMF + ZMOD$

▶ Organizacijske novine

- u fazi akumulacija: MD: i OMF i DMF
- u fazi isplate: MOD + ostale pravne osobe

▶ Faza akumulacije (II. stup)

- fondovi različitog stupnja rizičnosti (A, B, C) – problem vremenskog rizika
- promjene u investicijskim pravilima – povećanje investicijskog rizika
- jamstvo: **zajamčeni prinos = referentni prinos – 12/ 6/ 3 PB** : neučinkovita jamstva
- smanjenje upravljačke naknade: **postupno sa 0,45% na 0,3%**
 - tek od 2020, jer umanjenje 7% /g. od 2016.

▶ Faza isplate

- indeksacija mirovina II. stupa kao u I. stupu
 - problem povećanja investicijskog rizika / smanjenja mirovina kod početnog izračuna
- povećanje ulaganja tehničke pričuve u nekretnine – povećanje rizika likvidnosti
- uniseks tablice i za mirovine iz. III. stupa
 - destimulativni učinak na doživotne mirovine za muškarce
 - korištenje ostalih vrsta anuiteta (djelomična jednokratna isplata i privremena mirovina)
- problem ostanka na 50 g. za ostvarivanje prava na mirovinu iz III. stupa
 - narušavanje osnovne funkcije osiguranja za starost (trebalo bi podići na 55)

Reforma I. stupa

ZOMO – ciljevi iz prijedloga zakona

1) “Fiskalna konsolidacija”

▶ ODRŽIVOST SUSTAVA

2) “Primjerenija zaštita od rizika siromaštava”

▶ PRIMJERENOST MIROVINA

3) “Primjereniji uvjeti za:

- ostvarivanje prava
- određivanje i usklađivanje mirovina”

▶ PRAVEDNOST

- pojedincu?
- unutar generacija ?
- između generacija ?

Dikcija predlagatelja
7/ 11/2013

ZOMO – neke od predloženih reformskih mjera koronološki

- ▶ **Racionalizacija sustava i prevencija sive ekonomije:**
 - način isplate mirovina (putem banaka, POŠTA – iznimno)
 - skraćivanje roka prijave na MO (24 sata) – problem za male posl./obrtnike
 - SO – sustav plaćenih doprinosa (provedbeni propis, ???)
- ▶ **Invalidnost**
 - definicije (smanjenje r.s. / djelomični / potpuni gubitak r.s.)
 - privremena invalidska mirovina (za vrijeme nezaposlenosti)
 - kontrolni pregled – obustava isplate
 - poseban režim (štetni za zdravlje, opadanje fiziološke funkcije, slijepe itd.)
- ▶ **Smanjenje povlaštenih mirovine – faktor preračuna (izn. JNA i HVO)**
- ▶ **Povećanje iznosa mirovine**
 - Iznimke od “penalizacije” (nezaposleni zbog stečaja i 60 GŽ+ 41 MS)
 - Usklađivanje mirovina (indeksacija)
 - Minimalna mirovina (AVNM)
 - Osnovna mirovina
- ▶ **Kasniji odlazak u mirovinu**
 - Povećanje dobi za odlazak u mirovinu
 - Stimulacija kasnijeg odlaska u mirovinu (povećanja PF)
 - Nastavak rada do polovice punog RV + umirovljenje

ZOMO – minimalna mirovina

▶ ~~Najniža mirovina~~

▶ Minimalna mirovina

- za svaku godinu MS u visini 100% AVM
- = $AVM * MS * PF * MF$
- kao da je primala prosječnu plaću u RH

- ▶ **snažna redistribucija (unutargeneracijska solidarnost)**
- ▶ **doprinosna evazija / plaćanje na ruke**
- ▶ **oprez:**
 - ▶ mirovine iz I. stupa imaju pravo na dodatak od 27%, a minimalne nemaju, tako da će i dalje min. mir. biti samo za osobe koje su primale plaću (ΘVB) $\leq 78,74\%$ od ΘPRH , dosada granica bila na 76.325%, dakle povećanje mirovina za 2,415PB
- ▶ **3 režima u isplati:**
 - minimalna mirovina (prema ZOMIO do 1998)
 - najniža mirovina (prema ZOMO do 2013)
 - minimalna mirovina (novi ZOMO)

ZOMO – osnovna mirovina

$$\text{Mos} = (0,25\% * \text{ØBPRH} * \text{MS}) + (25\% * \text{AVM} * \text{OB})$$

Nova formula:

$$\text{Mos} = (\text{OB} * \text{Faktor osnov.mir.}) * \text{MF} * \text{AVM}$$

“Ø udjela stope doprinosa za I stup za osiguranike u I. i II. stupu u ukupnoj stopi doprinosa za MO od 1.1.2002. do tekuće god.”

- utvrđuje upravo vijeće HZMO, svakog 1.1.
- faktor osn.mir.: 15%/ 20% = 0,75

Mos = 75% mirovine ostvarene samo iz I. stupa

- ispravljanje nejednakosti među umirovljenicima s istim godinama MS i plaćama (rezultat i dodatka na mirovinu)
- povećanje rashoda iz I. stupa (u odnosu na I. sistemsku reformu)

ZOMO –usklađivanje mirovina (AVM)

- ▶ Dosada: fiksni omjer 50:50 / 2 x god.
- ▶ Od 1.1.2015.: promjenjiv omjer / čl. 88/5 (1x god); čl. 94 (2 x god) ???

stopa promjene indeksa potrošačkih cijena	stopa promjene bruto plaće zaposlenih u RH	Uvjet : udio stope promj. potrošač. cijena u zbroju stopa
30%	70%	< 45%
50%	50%	od 45% – 55%
70%	30%	>55%
Nema usklađivanja, ako stopa usklađivanja ≤ 0 (nema smanjenja!)		

POVEĆANJE MIROVINA
PRIMJERENOST MS

POVEĆANJE RASHODA / porezni ustup
NARUŠAVA ODRŽIVOSTI MS

- ▶ Mirovine po posebnim propisima – razdvajanje u 2 dijela
 - dio M prema općem propisu (za SO) – usklađivanje po općem pravilu
 - dio M prema posebnom propisu – usklađivanje prema odluci Vlade
 - ako realni rast BDP u preth. 3 tromj. min. 2% , a deficit budžeta manji od 3%

ZOMO – kasniji odlazak u mirovinu

▶ Povećanje dobi

- 65 67 (starosna)
- 60 62 (prijevremena)

▶ Povećanja PF

(zbog kraćeg razdoblja korištenja mirovine)

- 0,15% / mj. = max. 9 %
- 0,34%/ mj. (41 MS)= max. 20,4%

▶ Nastavak rada do ½ punog RV + umirovljenje

- puna mirovina (MF =1,0)
 - ? utjecaj na kasniji odlazak u m.

▶ U samom ZOMO

- tek od 2038. (cca 40% 65+)
- 2031–2037: 3mj/g. (M+Ž)
- 2011–2029: Ž
- iznimka: osiguranici kojim se SO računao s povećanim trajanjem
- smanjenje PF (“penalizacija”)
 - ovisno o MS – pogrešno
 - ukinuto za 60 GŽ + 41 MS

▶ U ostalim zakonima, npr:

- ZR – ostao na 65
- ZDS – max. 65
- Školstvo – max. 65
- ZZDVO – max. 65 (izn. duže)
- ZZZ – max. 65 (izn. 70)
- ZOZO – naknada plaće – čl. 50

MJERE U ZOMO

Stvarnost:
PROTUMJERE ZA TE ŽELJE

“Fiskalna konsolidacija”

Mirovinski sustav	Prihodi mld.	Rashodi mld.	Deficit mld.
2013 (prijedlog rebalansa proračuna)	19,599	36,155 (za mirovine)	-16,556
		36.549 (mir. +HZMO)	-16.950
Projekcije			
2014	- 0,021	- 0,085 (za mirovine)	
	19,578	36,07	-16,492
		Ušteda	0,064
2015	-0,035	-0,150 (za mirovine)	
	19,524	36,005	- 16,481
		Ušteda	0,075

Vlada RH
(dostupne projekcije)

- ▶ Nedostaju npr. :
 - dugoročne projekcije
 - utjecaj nove formule za usklađivanje mirovina

- ▶ Precijenjena procjena prihoda od poticaja za ostanak u svijetu rada

Kritika:
Nedostaci u projekcijama

ZOMO

▶ Jaz između ciljeva i reformskih mjera

◦ ~~“Fiskalna konsolidacija”~~

◦ **Primjerenija zaštita od rizika siromaštva**

- Ako sustav nije održiv, je li ovaj cilj uopće srednjoročno / dugoročno ostvariv ?

◦ **Primjerenost (pravednost ili nove nepravednosti)**

- pojedincu?
- unutar generacija ?
- između generacija ?

Projekcije očekivano trajanje života i očekivane dobi

Izvor: DZS, Projekcije stanovništva 2010 do 2061

Godina	ex(ž) u dobi od 65	$\Delta ex(\text{ž})$	edob (ž)	$\Delta e_{\text{dob}(\text{ž})}$	ex(m) u dobi od 65	$\Delta ex(m)$	edob (m)	$\Delta e_{\text{dob}(m)}$
2008-2010	17.42		82.42		14.05		79.05	
2020-2022	18.46	5.97%	83.46	1.26%	15.20	8.19%	80.20	1.45%
2030-2032	19.45	5.36%	84.45	1.19%	16.33	7.43%	81.33	1.41%
2040-2042	20.39	4.83%	85.39	1.11%	17.42	6.67%	82.42	1.34%
2050-2052	21.27	4.32%	86.27	1.03%	18.47	6.03%	83.47	1.27%
2060-2062	22.18	4.28%	87.18	1.05%	19.56	5.90%	84.56	1.31%

Dugovječnost / radna aktivnost

Koliko dugo sposobni kvalitetno raditi veliki izazov

Država

- sigurno okruženje (poslovno i životno)
- novi vrijednosni sustav rada (porezna pol.)
- zdravstveni sustav (prevencija od mladosti, drugačija organizacija rada , npr. 2 smjene)
- mirovinski sustav : opasnost od polariz. radnika (fizički i ostali)

Poslodavac

- iskoristi radni potencijal starijih
- fleks. org. posla/ zakon. okvir

Pojedinac

- životna i radna čilost
- cilj zdravstvenog sustava

Nove mogućnosti, npr. :

- prehrambenu industriju (eko poljoprivreda, zdrava hrana)
- bankarski sektor (tzv. obrnute hipoteke)

Hvala Vam na pažnji i ne zaboravite:

Zlatno doba MS je završeno !

**Živite zdravije,
radite duže,
štedite više !**

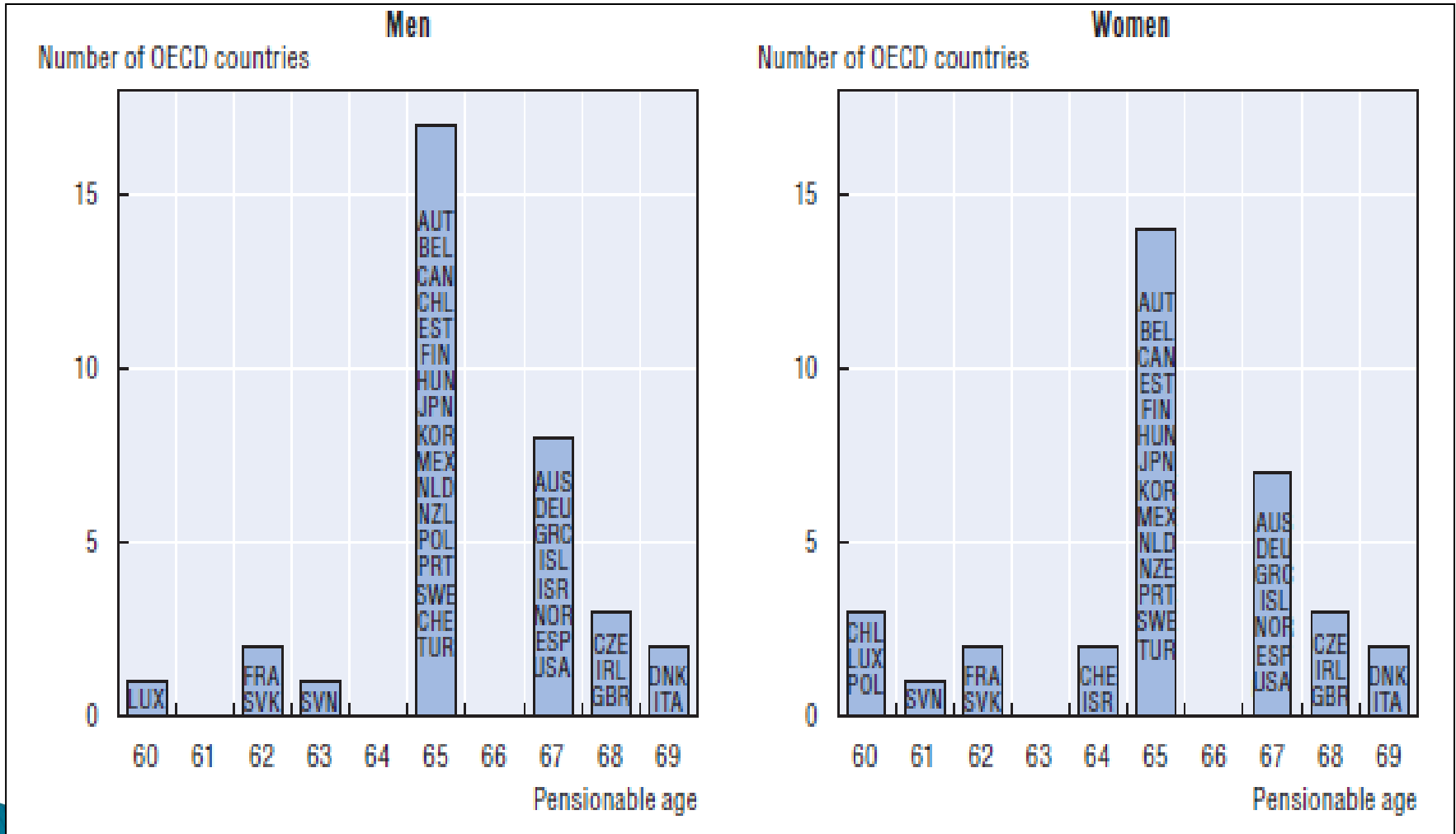

Izvor:
http://www.rba.hr/my/bank/services/product.jsp?path=/usluge/krediti/nenamjenski_krediti/umirovljenici&product_type=Citizen&language=HR

Dodatni korisni podaci za raspravu

Podizanje dobne granice

Izvor: OECD Pensions Outlook, 2012

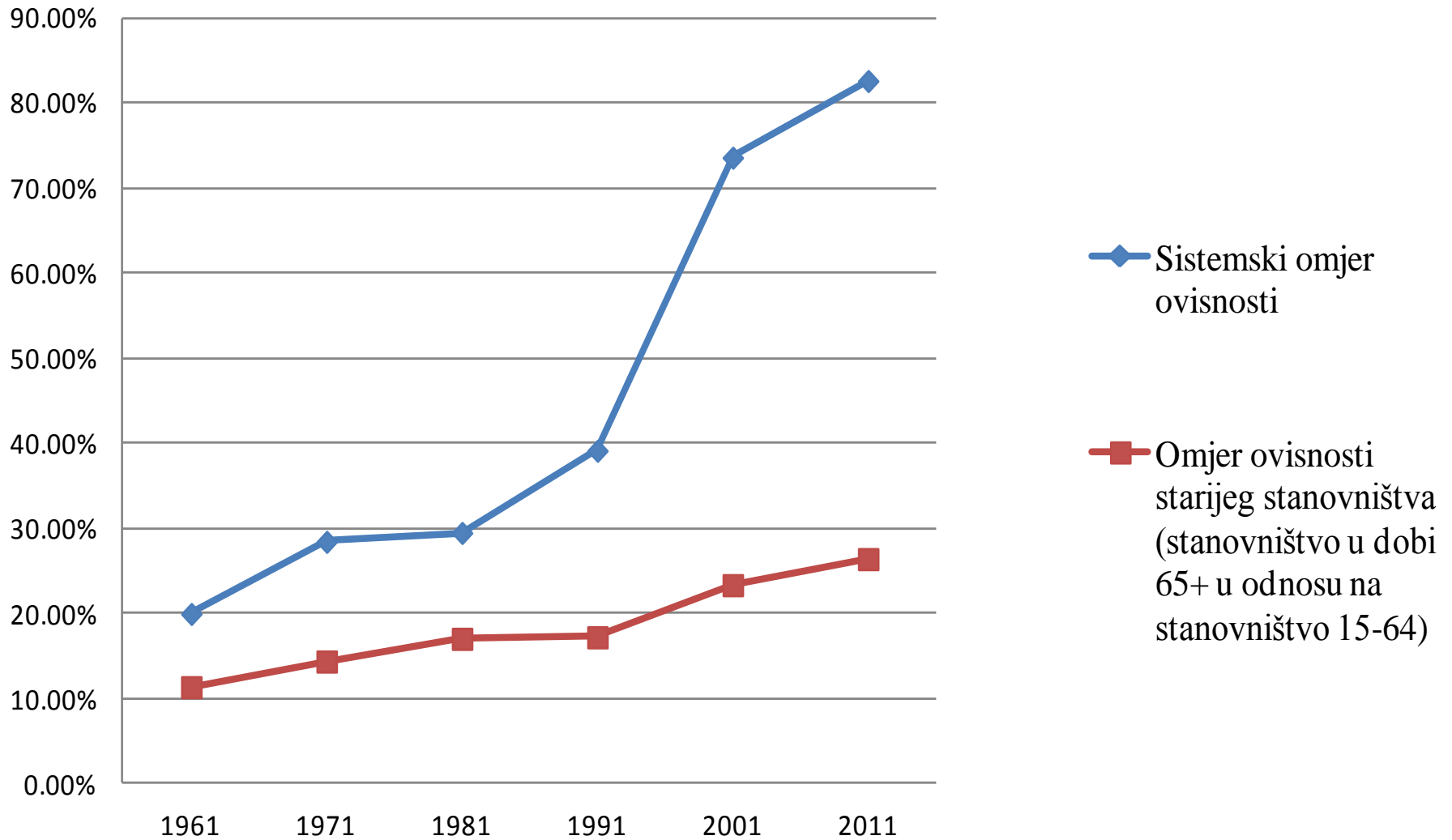
DZS, Projekcije stanovništva 2010 do 2061

Godina	Visoki fertilitet sa visokom migracijom	Srednji fertilitet sa srednjom migracijom	Niski fertilitet sa niskom migracijom
Omjer ovisnosti starijeg stanovništva			
(stanovništvo u dobi 65+ prema stanovništvu 15-64)			
2010	25.65%	25.65%	25.65%
2021	31.33%	31.55%	31.78%
2031	37.49%	38.20%	39.04%
2041	40.69%	42.47%	44.58%
2051	44.87%	48.57%	52.91%
2061	45.84%	51.41%	58.17%
Inverzni omjer ovisnosti			
(stanovništvo u dobi 15-64 prema stanovništvu 65+)			
2010	3.90	3.90	3.90
2021	3.19	3.17	3.15
2031	2.67	2.62	2.56
2041	2.46	2.35	2.24
2051	2.23	2.06	1.89
2061	2.18	1.95	1.72

OECD argumenti za podizanje dobne granice

- ▶ financijska održivost zbog produženja životnoga vijeka
- ▶ pravednija raspodjela troškova među generacijama
- ▶ stariji radnici
 - nisu konkurencija mladima
 - povoljno utječu na rast gospodarstva u uvjetima smanjenja radne snage zbog pada nataliteta

Usporedba omjera ovisnosti za RH od 1961-2011

Izvor: Vukorepa, Ivana, prema podacima DZS i HZMO
(prva objava, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2011, str. 101.

Kretanje broja osiguranika i umirovljenika u Hrvatskoj

Godine	Osiguranici	Korisnici mirovina Pensioners	Sistemska omjer ovisnosti	Sistemska inverzni omjer ovisnosti
Year	Insurees	Pensioners	Dependancy ratio	System inverse dependancy ratio
1946	221,040	10,104	4.57%	21.88
1950	593,102	67,771	11.43%	8.75
1955	680,212	123,627	18.17%	5.50
1960	912,290	176,978	19.40%	5.15
1965	1,079,111	251,304	23.29%	4.29
1970	1,166,088	340,134	29.17%	3.43
1975	1,287,396	377,565	29.33%	3.41
1980	1,518,049	438,133	28.86%	3.46
1985	1,658,960	507,551	30.59%	3.27
1990	1,682,971	594,339	35.31%	2.83
1995	1,567,981	865,769	55.22%	1.81
2000	1,380,510	1,018,504	73.78%	1.36
2005	1,498,877	1,080,571	72.09%	1.39
2010	1,475,363	1,200,386	81.36%	1.23
2011	1,468,133	1,213,121	82.63%	1.21
2012	1,432,740	1,217,692	84.99%	1.18
2013 / 3	1,431,939	1,221,510	85.30%	1.17

Godina	Anualizirani prinos VOJ za pojedine OMF					Referentni prinos	Zajamčeni prinos
	AZ OMF	Erste Plavi OMF	PBZ Croatia osiguranje OMF	Raiffeisen OMF	MIREX		
2002	13.20%	12.82%	14.35%	12.99%	13,28%	Nema javno dostupnih podataka	Nema javno dostupnih podataka
2003	7.48%	7.07%	7.77%	7.02%	7.37%	Nema javno dostupnih podataka	Nema javno dostupnih podataka
2004	6.17%	8.01%	7.85%	8.59%	7.37%	Nema javno dostupnih podataka	Nema javno dostupnih podataka
2005	5.87%	8.04%	4.76%	9.50%	7.06%	5.2599%	1.7533%
2006	5.78%	8.35%	7.23%	3.98%	5.74%	4.7283%	1.5761%
2007	6.38%	6.05%	7.66%	6.90%	6.81%	6.5209%	0.5209%
2008	-9.06%	-14.43%	-17.85%	-13.04%	-12.50%	-0.3918%	-6.3918%
2009	7.83%	10.60%	8.46%	9.17%	8.70%	0.5021%	-5.4979%
2010	8.47%	9.09%	9.75%	8.09%	8.63%	1.1016%	-4.8984%
2011	2.75%	-1.35%	-1.43%	-0.62%	0.52%	5.8498%	-0.1502%
2012	12.18%	15.12%	9.34%	12.80%	12.34%	7.0257%	1.0257%
Početak poslovanja MF	30.4.2002.						
Anualizirani prinos (od početka poslovanja do 31.12.2012.) - prosječni godišnji geometrijski prinos	5.72%	5.80%	4.63%	5.48%	5.49%	/	/